

ODGOVORNOST ONLAJN MEDIJSKIH PORTALA ZA KOMENTARE ČITALACA

LIABILITY OF ONLINE MEDIA PORTALS FOR COMMENTS OF READERS

Jasna Čošabić¹

Sažetak

Brz razvoj interneta se takođe odrazio na odgovornost onlajn medijskih portala. Za razliku od klasičnog načina izražavanja medija, kao što su TV, radio i štampane novine, onlajn mediji su više izloženi otvorenim interakcijama sa svojim korisnicima. Ono što se objavljuje nije više pod suverenom kontrolom medija. Odgovornost klasičnih medija je direktna i jasna. Zakoni o zaštiti od klevete u demokratskim društvima obuhvataju građansku odgovornost novinara i urednika. Međutim, onlajn medijski portali sadrže ne samo članke koje su napisali novinari i odobrili urednici, već takođe sadrže i komentare korisnika interneta, tako stavljajući bilo koje lice na mjesto novinara, koje može putem onlajn medijskih portala da utiče na javnost.

Ovaj rad analizira nedavnu praksu Evropskog suda za ljudska prava, koji je u predmetu „Delfi protiv Estonije“ utvrdio da odluka kojom je onlajn portal „Delfi“ smatran odgovornim za komentare internetskih korisnika, nije predstavljala povredu slobode izražavanja portala, i tako naznačio da onlajn medijski portali mogu biti odgovorni za komentare čitalaca. Međutim, u drugoj presudi MTE protiv Mađarske, koja je donesena 2. februara 2016. godine, Sud je donio suprotnu odluku. Šta je uzrok takve promjene u zaštiti slobode izražavanja? Kako su ove odluke uticale na smjernice Savjeta Evrope (donesene u aprilu 2016) o zaštiti slobode medija i novinara i slobode interneta?

Cljučne riječi: onlajn medijski portal, komentari, sloboda izražavanja, korisnici interneta.
JEL klasifikacija: K33

Abstract

The fast development of internet reflected also the liability of online media portals. Unlike classic modalities of media expression, like TV, radio and printed newspapers, the online media are more prone to open interactions with its users. It is not any more the sovereign control of media for what is published. The liability of classic media is straightforward and clear. Defamation laws in democratic countries provide for civil liability of journalists as well as editors. However, online media portals contain not only articles written by journalists and approved by editors, but also they reveal comments by internet users, thus putting anyone in journalist shoes and influencing the public through the online media portals.

This paper analyses the recent case-law by the European Court of Human Rights, which, in the case *Delfi v. Estonia* found that a decision holding the online portal 'Delfi' liable for internet users comments, did not constitute a violation of the freedom of expression of the portal, and thus indicated that online media portals may be liable for readers' comments. However, in another judgment of *MTE v. Hungary*, issued on 2 February 2016, the Court issued the oppo-

¹ Doc. dr Jasna Čošabić, Banja Luka College, jasna.cosabic@blc.edu.ba

site decision. What is the cause of such decline in protection of freedom of expression? How the decisions affected the Council of Europe guidelines (issued in April 2016) to protect media freedom and journalists and Internet freedom?

Key words: online media portal, comments, freedom of expression, internet users.

UVOD

Sloboda izražavanja kako je predviđena članom 10 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu Evropska konvencija) prije više od šest decenija, sa razvojem novih tehnologija pred novim je izazovima. Naime, sredstva komunikacije su dostupnija i otvorenija svim građanima. Masovni mediji su bili vođeni strogom uređivačkom politikom i glas običnog čovjeka je bio kontrolisan stručnim rukama novinara koji vodi otvorenu emisiju na televiziji ili radiju, i koji istog trenutka može glas slušaoca koji je protivan pravu, javnom moralu i sl. prekinuti, ili snimljene neodgovarajuće komentare građana jednostavno ne emitovati. Razvojem interneta rapidno se povećava izvor informacija, pa se sad pored sredstava masovnih medija, kao značajno sredstvo obavještanja javnosti odnosno širenja informacija, javljaju brojni internet portali koji objavljuju vijesti i razne informacije od značaja građanima. Samim tim mogućnost učešća građana na ovim portalima putem dozvoljenih komentara je veća, a raste i mogućnost neodgovarajućeg govora na internetu. Sloboda izražavanja s jedne strane, ima određene granice, koje su u demokratskom društvu široko postavljene. Te granice idu u prilog čuvanja prava na privatnost drugih lica, kojima sloboda izražavanja, ukoliko ide u nedozvoljenom smjeru, može povrijediti njihovo pravo na poštovanje privatnosti.²

Osnovni principi slobode izražavanja se primjenjuju na internet komunikaciju. S obzirom na značaj i prisutnost interneta u društvu, te s obzirom na to da postaje jedno od osnovnih sredstava za izražavanje mišljenja, diskusija³, vrlo je bitno podvesti član 10 Evropske konvencije na ovaj aspekt slobode izražavanja.

Dakle, ovdje se može raditi o nekoliko pravaca pravnih odnosa koji su međusobno uslovljeni.

2 vidi Čošabić, Jasna (2015), "Territorial Implications of the 'Right to Be Forgotten,'" *Psychosociological Issues in Human Resource Management* 3(2): 53–64, str. 57

3 Buffa, Francesco (2016), *Freedom of expression in the internet society*, Edizione MARYO, str. 10, 11

INTERNET KOMUNIKACIJE U MEĐUNARODNOM PRAVU

Savjet Evrope je 2003. godine usvojio Deklaraciju o slobodi komunikacija na internetu⁴, kojom su utvrđeni bitni principi komunikacija na internetu. Između ostalog, Princip 6 reguliše ograničenu odgovornost pružalaca usluga odn. provajdera za sadržaj na internetu. U tom smislu navodi se da države članice ne treba da nameću svojim pružaocima usluga opštu obavezu nadgledanja sadržaja na internetu kojem oni omogućuje pristup, prenošenje ili čuvanje. Države treba da osiguraju da se pružaoci usluga ne smatraju odgovornim onda kada je njihova funkcija ograničena i odnosi se, prema domaćem zakonu, na prenos informacija ili omogućavanje pristupa internetu. Ali ako su funkcije pružalaca usluga šire i ukoliko čuvaju sadržaj trećih strana, države članice ih mogu smatrati suodgovornima, ukoliko ne postupe ekspeditivno kako bi uklonili ili onemogućili pristup informacijama ili uslugama čim saznaju za, njihovu nezakonitu prirodu koja je kao takva određena domaćim zakonom. Deklaracija dalje daje preporuku državama u pogledu domaćeg zakona koji mora, prilikom određivanja obaveza pružalaca usluga (provajdera), voditi računa o tome da se poštuje sloboda izražavanja onih koji su učinili informaciju dostupnom na prvom mjestu, kao i o odgovarajućem pravu korisnika date informacije. Država može izdati i hitnu mjeru ili privremenu mjeru kojom će tražiti od pružalaca usluga da prekinu ili spriječe ukoliko je to moguće povredu zakona.

Savjet ministara Savjeta Evrope je zatim 2007. godine dao preporuku⁵ državama članicama o mjerama za unapređenje javne usluge na internetu. Navodi se da internet sa jedne strane značajno povećava ostvarenje određenih ljudskih prava i osnovnih sloboda, dok sa druge strane može i negativno uticati na ljudska prava. Državama je preporučeno da usvoje jasno zakonodavstvo kojim će biti određene granice uloga i odgovornosti svih ključnih učesnika u polju novih informacija i informacione tehnologije.

Preporukom Savjeta ministara iz 2011. godine o novom značenju medija⁶ države treba da usvoje novo široko značenje pojma mediji koji bi obuhvatio sve učesnike uključene u produkciju i širenje sadržaja, prema potencijalno velikom broju ljudi, (uključujući informaciju, analizu, komentar, mišljenje, obrazovanje, kulturu, umjetnost i zabavu u tekstualnoj, audio, video, audiovizuelnoj ili drugoj formi) i aplikacija koje su dizajnirane da olakšaju interaktivnu masovnu komunikaciju (kao što su socijalne mreže), druge vidove interaktivnih iskustava (npr. onlajn igrice), zadržavajući uredničku kontrolu ili pregled sadržaja.

Vodič o ljudskim pravima za korisnike interneta⁷, koji je 2014. godine usvojio Savjet ministara, navodi da korisnici imaju slobodu da se izraze onlajn i da pristupe informacijama i mišljenjima i izražavanjima drugih, vodeći računa o ugledu ili pravima drugih, uključujući i pravo na privatnost, ali i da se ograničenja mogu primijeniti na izražavanje koje podstiče diskriminaciju, mržnju i nasilje. Ograničenja moraju biti zakonita, usko tumačena odnosno predviđena i izvršena uz sudski nadzor. Korisnici imaju pravo korištenja pseudonima, ali domaće vlasti mogu otkriti identitet.

4 Declaration on freedom of communication on the Internet, usvojena 28. maja 2003, [http://portal.unesco.org/ci/en/files/25147/11861368651Declaration-Inf\(2003\)007.pdf/Declaration-Inf\(2003\)007.pdf](http://portal.unesco.org/ci/en/files/25147/11861368651Declaration-Inf(2003)007.pdf/Declaration-Inf(2003)007.pdf)

5 Recommendation CM/Rec(2007)16 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet, usvojena 7. novembra 2007. <http://www.umiic.pt/images/stories/publicacoes5/Recommendation%20CM.pdf>

6 Recommendation CM/Rec(2011)7 of the Committee of Ministers to member states on a new notion of media, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cc2c0

7 Recommendation CM/Rec(2014)6 of the Committee of Ministers to member States on a Guide to human rights for Internet users, od 16. aprila 2014., https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c6f85

Zajedničkom Deklaracijom Specijalnog izvjestioca Ujedinjenih nacija o slobodi mišljenja i izražavanja, Predstavnik OEBS-a za slobodu medija i Specijalnog izvjestioca OAS⁸ za slobodu izražavanja od 21. decembra 2005. godine, navodi se da "niko ne treba da bude odgovoran za sadržaj na internetu ako nije autor istog, osim ako su ili usvojili dati sadržaj kao vlastiti ili odbili da postupe po sudskom nalogu da uklone sadržaj."⁹ Specijalni izvjestilac UN za promociju i zaštitu prava na slobodu mišljenja i izražavanja u svom izvještaju iz 2011. navodi da „legitimne vrste informacija koje mogu biti zabranjene obuhvataju dječiju pornografiju (radi zaštite prava djece), govor mržnje (radi zaštite prava pogođenih zajednica), klevetu (radi zaštite prava i ugleda drugih od neopravdanih napada), direktno i javno navođenje na činenje genocida (radi zaštite prava drugih), i respiriranje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje koja predstavlja poziv na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje (radi zaštite prava drugih, kao što je pravo na život).¹⁰ Čak navodi moguć različit pristup s obzirom na razliku između tradicionalnih medija i interneta, ističući da je pojedincu jednostavnije da se odbrani kako bi smanjio nanесenu štetu reagujući na objavljeni internet sadržaj, te da često sankcije u tom smislu koje bi inače bile primjenjive na tradicionalne medije, mogu biti nepotrebne ili neproporcionalne.¹¹

Stav Evropske unije je sličan stavu Savjeta Evrope, te Unija svojom Direktivom o pravnim aspektima usluga informacionog društva navodi da države članice treba da osiguraju da pružalac usluga odn. provajder nije odgovoran za informaciju koju drži na zahtjev primaoca usluge, ali pod uslovom da pružalac usluge nije upoznat o nezakonitoj aktivnosti ili ako nakon takvog saznanja postupi ekspeditivno kako bi otklonio ili onemogućio pristup informaciji.¹² Takođe, države članice Evropske unije ne mogu obavezati svoje internet provajdere da vrše monitoring odnosno uopšteno nadgledanje sadržaja koji se postavlja koristeći njihove usluge, ali ih mogu obavezati da po saznanju o nezakonitim aktivnostima, iste prijave nadležnim organima vlasti.¹³

Kada se radi o odnosu prava korisnika usluga i prava lica čija prava su u pitanju, odnosno čija prava mogu biti povrijeđena određenim komentarima na internet portalima u ovom slučaju, Sud pravde EU je u predmetu „Google Španija¹⁴“ smatrao da se mora postići pravičan odnos između legitimnog interesa korisnika interneta da imaju pravo na pristup informaciji, i osnovnih prava lica čija su prava u pitanju, odnosno lica koja su predmet širenja informacija odn. komentara. Njegova osnovna prava su jača od prava korisnika interneta.

8 Organization of American States

9 <http://www.osce.org/fom/99558?download=true>, str. 38

10 http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27_en.pdf, tačka 25

11 Ibid tačka 27

12 Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce') član 14

13 Ibid, Član 15

14 Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González, Presuda Suda pravde C-131/12 od 13. maja 2014.,

NOVA PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

„Delfi protiv Estonije“

U predmetu „Delfi protiv Estonije“¹⁵, u kojem je presuda Evropskog suda za ljudska prava (Evropski sud) donesena 16. juna 2015. godine, „Delfi“, popularna onlajn platforma za vijesti, smatrana je odgovornom za anonimne komentare čitalaca sajta, i novčano kažnjena od strane domaćih sudova Estonije. „Delfi“ se žalila Evropskom sudu navodeći da je njena sloboda izražavanja, prema članu 10 Evropske konvencije, povrijeđena činjenicom što je smatrana odgovornom za komentare treće strane postavljene na njenom internet portalu. U vrijeme podnošenja žalbe, taj internet portal je bio jedan od najvećih u Estoniji i objavljavao je do 330 članaka dnevno. Na kraju svakog članka bila je opcija „dodaj svoj komentar“¹⁶ i polje za komentar, ime onoga ko komentariše i njegova ili njena imejl adresa (opciono). Komentari su postavljani (upload) na portal automatizovano i kao takvi nisu bili pregledani niti uređivani od strane kompanije. Dnevno je pristizalo oko 10.000 komentara čitalaca, a većina je komenarisala pod pseudonimom. Međutim, neka vrsta kontrole je postojala, jer svaki čitalac je mogao označiti neki komentar kao uvredljiv i komentar bi brzo bio uklonjen. Takođe je postojao sistem automatskog brisanja ili filterisanja komentara koji su sadržavali određene uvredljive riječi. Takođe, žrtva uvredljivog komentara je mogla da direktno obavijesti „Delfi“, te bi tada odmah bio uklonjen komentar.¹⁷ „Delfi“ je takođe naznačila svojim korisnicima da komentari ne odražavaju mišljenje kompanije, navodeći da je „autor komentara odgovoran za svoj komentar“¹⁸. Takođe je upozorio na to da postoje predmeti na sudovima Estonije u kojima su autori bili kažnjeni za sadržaj komentara.

Prema tome, „Delfi“, iako je dozvoljavala automatizovano postavljanje komentara, koje uredništvo portala nije prethodno čitalo, imala je u upotrebi nekoliko načina kontrole sadržaja, bilo putem drugih čitalaca, žrtava i automatizovano putem prepoznavanja uvredljivih riječi.

Sporan članak je objavljen 24. januara 2006., pod nazivom „SLK je uništila planirani ledeni put“. Termin ledeni put odnosio se na javni put preko zamrznutog mora koji bi bio u upotrebi između kopna Estonije i nekih ostrva tokom zime. SLK je bila broderska kompanija koja pruža javnu uslugu transporta brodom između kopna i ostrva. Tokom 24. i 25. januara ovaj članak je privukao 185 komentara usmjerenih protiv broderske kompanije odnosno jednog člana nadzornog odbora ove kompanije (gospodin L). Dvadesetak komentara je sadržavalo lične prijetnje datom članu. Devetog marta 2006. godine, odnosno skoro šest sedmica nakon objavljivanja, advokati gospodina L su zahtijevali od kompanije „Delfi“ da ukloni uvredljive komentare tražeći 32.000 evra kao nadoknadu nematerijalne štete. „Delfi“ je istog dana uklonila uvredljive komentare, o čemu je obavijestila datog advokata, ali je takođe navela da neće platiti nadoknadu štete.

Zatim je gospodin L pokrenuo parnični postupak pred nadležnim sudom radi nadoknade štete, i u višestepenom postupku, 21. februara 2012. godine Žalbeni sud u Talinu je utvrdio da je izdavač odgovoran za uvredljivi onlajn sadržaj koji postave čitaoci u onlajn

15 Delfi AS protiv Estonije, presuda Evropskog suda za ljudska prava, od 16. juna 2015. <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-155105>

16 Stav 12 presude Delfi

17 Stav 13 Delfi

18 Stav 14 Delfi

okruženju za komentare datih novina.¹⁹ Kompaniji „Delfi“ je naloženo da plati naknadu za nematerijalnu štetu u visini od 320 evra²⁰. U nekoliko predmeta koji su u Estoniji uslijedili poslije „Delfi“ presude, nije čak ni naložena isplata nematerijalne štete, već su domaći sudovi smatrali dovoljnom nadoknadom uklanjanje uvredljivih komentara.²¹

„Delfi“ je poslije ovog predmeta nastavio da postoji kao jedan od najvećih izdavača na internetu u Estoniji, i najpopularniji što se tiče postavljanja komentara, čiji je broj nastavio da se povećava.²² Evropski sud je podržao odluke domaćih sudova, posebno s obzirom na ekstremnu prirodu datih komentara, te s obzirom na to da kompanija nije preduzela mjere da otkloni bez odgađanja objavljivanje komentara koji su predstavljali govor mržnje, te pozivali na nasilje, niti je kompanija ukazala autorima takvih komentara na mogućnost njihove odgovornosti, te s obzirom na umjerenu sankciju koju su domaći sudovi izrekli kompaniji, Evropski sud je smatrao da je odgovornost kompanije podnosioca žalbe utvrđena na odgovarajućem osnovu, te da mjera države nije predstavljala neproporcionalno ograničenje prava kompanije na slobodu izražavanja.

Evropski sud je uzeo u obzir da je kompanija preduzela određene mjere u pogledu neodgovarajućih komentara kao što su *upozorenje* na „Delfi“ portalu za vijesti koje je navelo da su autori komentara, a ne portal, odgovorni za njih, kao i da je zabranjeno objavljivanje komentara koji sadrže prijetnje, uvrede, vulgarnosti, nasilje ili nezakonite aktivnosti. Zatim to je *automatski sistem brisanja komentara* koji sadrže određene vulgarne riječi, kao i sistem brisanja neodgovarajućeg komentara, po bilo čijoj obavijesti (*notice-and-take-down*). Takođe i *administratori* su povremeno uklanjali neodgovarajuće komentare.

Dakle, kompanija jeste preduzela određene mjere i to je svakako Evropski sud uzeo u obzir. Međutim, ipak automatski filter riječi je propustio da detektuje govor mržnje i govor koji je pozivao na nasilje, a radilo se o očiglednom rječniku mržnje, a ne sofisticiranom, ili takvom koji je koristio metafore. Tako da navedeni filter u ovom slučaju nije bio efikasan. Nije otkrio riječi i izraze koji ne predstavljaju zaštićeni govor prema članu 10 Konvencije. Usljed tih propusta, sporni komentari su ostali na datoj stranici šest sedmica.²³ Sud je kao posebno otežavajuću okolnost uzeo činjenicu da je žrtva komentara u ovom slučaju pojedinac, koji svakako ima manje prilike da prati internet i da reaguje, nego kompanija kao što je portal „Delfi“. U tom slučaju Evropski sud je utvrdio da nema povrede prava na slobodno izražavanje provajdera „Delfi“, i tako automatski podržao odluke domaćih sudova Estonije koji su utvrdili da je „Delfi“ odgovoran.

Međutim, treba primijetiti da iako niz međunarodnih dokumenata gore navedenih navodi da države ne treba da daju opštu obavezu svojim provajderima da vrše nadgledanje sadržaja, Evropski sud je u ovom predmetu naveo da prava i interesi drugih i društva u cjelini mogu ovlastiti države da nametnu odgovornost internet portalima za vijesti, i da neće prekršiti član 10 Konvencije, ukoliko dati provajderi propuste da preduzmu mjere uklanjanja jasno nezakonitih komentara bez odgađanja, čak i ako nisu obaviješteni o tome od strane navodne žrtve ili trećih strana.²⁴

19 Stav 43 Delfi

20 Stav 93 Delfi

21 Stav 160 Delfi

22 Stav 161 Delfi

23 Stav 155 i 156 Delfi

24 Stav 159 Delfi

MTE protiv Mađarske

Dana 2. februara 2016. godine Evropski sud je donio presudu u predmetu „MTE protiv Mađarske“.²⁵ Ova presuda je prva presuda ovog tipa donesena poslije „Delfi“ presude i odnosi se na odgovornost onlajn pružalaca usluga za nezakonit govor odnosno izražavanje drugih lica.

Presuda se odnosi na internet provajdera, *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete* (MTE) i „Index.hu Zrt“, koji je popularan portal za onlajn vijesti. Ove dvije kompanije su objavile mišljenje na svojim stranicama kojim se kritikuje neetička praksa jedne kompanije za nekretnine u Mađarskoj. To objavljeno mišljenje je privuklo puno ljutih komentara čitalaca. Navedena kompanija za nekretnine je podnijela tužbu u kojoj je istakla povredu njenog prava na dobar ugled. Mađarski sudovi su odbili tužbu u pogledu samog mišljenja koje je objavljeno, ali su MTE i „Index“ smatrani odgovornim za širenje uvredljivih komentara drugih.

Evropski sud je u ovoj presudi²⁶ smatrao da je došlo do povrede člana 10 Evropske konvencije. Smatrao je da mađarski sudovi, budući da su naložili ovim dvjema kompanijama isplatu nematerijalne štete od 250 evra, nisu adekvatno ocijenili situaciju odnosno na pravilan način utvrdili balans ili odnos između prava podnosioca žalbe na slobodu izražavanja, s jedne strane, i pravo veb stranica za nekretnine na poštovanje njihovog trgovinskog ugleda. Mađarske vlasti su smatrale da su komentari nezakoniti samim tim što su povrijedili ugled veb stranica za nekretnine.

Evropski sud se oglasio²⁷ povodom različitog ishoda u ovoj presudi i u presudi „Delfi“ i objasnio da je novi predmet drugačiji u nekim aspektima od predmeta „Delfi“. U predmetu MTE, komentari su bili uvredljivi i vulgarni, ali nisu sasvim jasno predstavljali nezakonit govor. U predmetu „Delfi“ u komentarima su postojala obilježja govora mržnje i poziv na nasilje. Navodi da „Index“ raspolaže ekonomskim interesom, a MTE, budući da je neprofitno samoregulaciono udruženje provajdera internet usluga, nema ekonomskih interesa. Oba podnosioca žalbe su dozvoljavala na svojim portalima korisničke komentare. Imali su na sajtu upozorenje da su autori komentara, a ne podnosioci žalbi - kompanije, odgovorni za svoje komentare. Oba su imala ugrađen sistem „prijavi i ukini“ („notice and take down“) koji je omogućavao ukidanje sadržaja po žalbi bilo koje osobe. Dana 5. februara 2010. godine MTE je objavio mišljenje na svojoj internet stranici u kojem se kritikuje poslovna praksa dvije veb stranice koje se bave nekretninama za pogrešno navođenje klijenata da koriste 30-dnevnu uslugu reklame besplatno, ali po isteku primijenila bi se naplata bez prethodnog obavještenja. Mišljenje je privuklo brojne uvredljive i vulgarne komentare na stranicama i MTE i „Indexa“. Dana 17. februara 2010. kompanija koja je vodila veb stranice za nekretnine pokrenula je parnični postupak žaleći se da su navedeni komentari nanijeli štetu njihovom ugledu. Domaći sudovi su smatrali da su komentari bili uvredljivi i ponižavajući te da su prešli prihvatljive granice slobode izražavanja, te da su podnosioci žalbi omogućili postavljanje takvih komentara, i stoga su im naložili da isplate 75.000 mađarskih forinti ili oko 250 evra.

25 Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Madarske, presuda Evropskog suda za ljudska prava, od 2. februara 2016., <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-160314>

26 Press Release issued by the Registrar of the Court, ECHR 050 (2015)

27 Press Release ibid

Evropski sud, prilikom odlučivanja da li je u ovom predmetu došlo do povrede slobode izražavanja, ispitao je nekoliko faktora:

1. *Kontekst i sadržina komentara*
2. *Odgovornost autora komentara*
3. *Koraci koje su podnosioci žalbe (MTE i Index) preduzeli i postupanje povrijeđene strane*
4. *Posljedice komentara*

Kontekst i sadržina komentara - Predmet komentara je pojava od javnog interesa. Nepoštenu poslovnu praksu je već privukla brojne žalbe servisima za zaštitu potrošača, i sadržaj objavljen na portalima podnosioca žalbe, iako je uvredljiv i čak vulgaran, nije kleveta već ocjena i mišljenje.

Odgovornost autora komentara - Sud je zapazio da su domaći sudovi utvrdili odgovornost podnosilaca žalbi jer su omogućili čitaocima da postavljaju komentare na njihove veb stranice, pretpostavljajući odgovornost za nezakonite komentare čitalaca. Nadležni organi ni u jednom trenutku nisu ocjenjivali odgovornost stvarnih autora komentara u poređenju sa odgovornošću podnosilaca žalbe.

Koraci koje su podnosioci žalbe (MTE i Index) preduzeli i postupanje povrijeđene strane - Domaći sudovi su utvrdili odgovornost portala, bez ispitivanja postupanja bilo portala bilo veb stranica za nekretnine, i uprkos činjenici da su portali preduzeli odgovarajuće mjere - upozorenje i „prijavi i ukini“ sistem.

Posljedice komentara - U ovom predmetu, ono o čemu se raspravljalo jeste komercijalni ugled privatne kompanije, što nema istu moralnu dimenziju kao ugled pojedinca. U vrijeme kad su se komentari desili, u toku su bile provjere poslovanja veb stranica za nekretnine. Stoga nije izvjesno da su dati komentari dodatno uticali na potrošače. S druge strane, odgovornost portala je mogla imati negativnog uticaja na njihov položaj.

Sud je konačno smatrao da ukoliko postoji efikasan postupak za brz odgovor, „prijavi i ukini“ sistem može da funkcioniše u mnogo predmeta kao odgovarajući alat za uspješno balansiranje prava i interesa svih koji su uključeni. Evropski sud je naložio isplatu 5.100 evra podnosiocima žalbi za troškove.

Zajednički aspekti odluka i uticaj na stavove Savjeta Evrope

Iako naizgled suprotne odluke, koje su u naučnoj javnosti izazvale dosta reakcija i ocjena²⁸, u ovim predmetima se ipak radi o različitim činjeničnim situacijama. Dok je u predmetu „Delfi“ Evropski sud otvorio punu odgovornost veb portala za komentare čitalaca, u predmetu MTE je takvu odgovornost uslovio vrstom komentara, zatim postojanjem efikasnog sistema za prijavu i ukidanje komentara, te da li su komentari usmjereni na pojedinca ili na pravno lice. Pri tome značajnu ulogu imaju četiri testa koja je Evropski sud primijenio. Ukoliko se radi o komentarima koji pozivaju na nasilje i predstavljaju govor mržnje, tada je zahtjev veb portalu za reakciju jači. Veb portal može biti odgovoran ako dopusti da komentari koji pozivaju na nasilje budu na stranici duže vremena, ako mu ne

28 Vidi npr. <http://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2016/02/19/delfi-revisited-the-mte-index-hu-v-hungary-case/>, <https://www.law.kuleuven.be/citip/blog/delfi-revisited-the-mte-index-hu-v-hungary-case/>, <http://kluwercopyrightblog.com/2016/03/05/mte-v-hungary-new-ecthr-judgment-on-intermediary-liability-and-freedom-of-expression/>

radi na odgovarajući način sistem filterisanja, odnosno ako ne reaguje brzo kako bi ukinuo sporan komentar.

Presude Evropskog suda prate gore navedene međunarodne preporuke, te ne traže da provajderima bude nametnuta obaveza uopštenog nadgledanja, ali ekspeditivnost pri uklanjanju nepikladnog sadržaja koja je najbitnija pored postojanja filtera i uopšte napora da se uoče takvi sadržaji, može smanjiti ili otkloniti odgovornost provajdera za sadržaj. Ukoliko pak portal ne postupi ovako, njegova odgovornost za nezakonite uvrede, prijete i govor mržnje, može biti u skladu sa članom 10 Konvencije.

Na presudu MTE vrlo brzo se nadovezala Preporuka Savjeta ministara državama članicama o zaštiti novinarstva i sigurnosti novinara i drugih učesnika u medijima i Preporuka državama članicama o slobodi interneta koja su usvojene 13. aprila 2016. Preporuka o zaštiti novinarstva prati najnovije presude Evropskog suda i ističe značaj prije svega slobode izražavanja u olakšavanju robusne javne debate, koja je pretpostavka demokratskog društva koju karakteriše pluralizam, tolerancija i otvorenost.²⁹ Takođe ističe da novinarstvo podrazumijeva postupanje u dobroj vjeri kako bi se obezbijedile tačne i pouzdane informacije u skladu sa novinarskom etikom³⁰. I dok su odstupanja od slobode izražavanja moguća samo iz tačno određenih razloga navedenih u drugom stavu člana 10 Evropske konvencije, kao što su nacionalna i javna sigurnost, zaštita zdravlja i morala, zaštita ugleda ili prava drugih, nepristrasnosti pravosuđa, govor mržnje koji poziva na nasilje ili mržnju ne uživa zaštitu, i prema tome nije dio slobode izražavanja. Ono što je posebno značajno za datu preporuku Savjeta Evrope, jeste da podsjeća da je Konvencija živi instrument te se mora prilagođavati promjenama, kako bi srž prava koja garantuje ostala zaštićena. Navodi da je tehnološki razvoj transformisao tradicionalno medijsko okruženje, koje omogućava sve širem i raznovrsnijem krugu lica da učestvuju u javnoj debati kao i da je Evropski sud priznao da pojedinci, udruženja građana, uzbunjivači i članovi akademske zajednice, pored profesionalnih novinara i medija, mogu dati vrijedan doprinos javnoj debati, te da uzmu ulogu sličnu institucionalizovanim medijima i profesionalnim novinarima.³¹ Preporuka o slobodi interneta³² podvodi internet platforme, socijalne medije i druge ICT³³ pod slobodu udruživanja garantovanu članom 11. Konvencije, navodeći da internet mediji i blogovi ne treba da posjeduju nikakvu dozvolu državnih organa osim registracije poslovnog subjekta. Takođe se garantuje uređivačka nezavisnost medija na internetu. Ograničenja u slobodi izražavanja su moguća u smislu člana 10 Konvencije.

ZAKLJUČAK

Brz razvoj tehnologija, a posebno interneta, doveo je do novog poimanja medija i do povećanja broja učesnika koji mogu da aktivno učestvuju u javnoj debati i utiču na javno mnjenje. U tom smislu potrebna je povećana pažnja internet portala koji objavljuju vijesti na koje čitaoci mogu postaviti svoje komentare. Evropski sud za ljudska prava je razvio vrijednu praksu, iz koje proizlazi da portali mogu biti odgovorni za govor mržnje koji poziva

29 Recommendation CM/Rec(2016)4 of the Committee of Ministers to member States on the protection of journalism and safety of journalists and other media actors, usvojena 13. aprila 2016., Sloboda izražavanja, st. 2

30 Ibid st. 3

31 Ibid st. 9

32 Recommendation CM/Rec(2016)5[1] of the Committee of Ministers to member States on Internet freedom https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806415fa

33 Informaciono komunikacione tehnologije

na nasilje, ukoliko ne reaguju ekspeditivno i uklone date komentare. Sloboda novinarstva ostaje veoma zaštićena kroz slobodu izražavanja, kao jedan od preduslova funkcionisanja demokratskog društva, ali ta sloboda ne podrazumijeva govor mržnje i vrijeđanje prava drugih, te u tom smislu može, prema odlukama Evropskog suda, biti ograničena.

LITERATURA

1. Buffa, Francesco (2016), *Freedom of expression in the internet society*, Edizione MARYO,
2. Čošabić, Jasna (2015), “*Territorial Implications of the ‘Right to Be Forgotten,’*” *Psychosociological Issues in Human Resource Management* 3(2): 53–64,
3. *Declaration on freedom of communication on the Internet*, od 28. maja 2003.,
4. *Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (Directive on electronic commerce)* od 8. juna 2000.,
5. *Press Release issued by the Registrar of the Court*, ECHR 050 (2015),
6. *Recommendation CM/Rec(2007)16 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet*, od 7. novembra 2007.
7. *Recommendation CM/Rec(2011)7 of the Committee of Ministers to member states on a new notion of media*, od 21. septembra 2011.,
8. *Recommendation CM/Rec(2014)6 of the Committee of Ministers to member States on a Guide to human rights for Internet users*, od 16. aprila 2014.,
9. *Recommendation CM/Rec(2016)5[1] of the Committee of Ministers to member States on Internet freedom*, od 13. aprila 2016.,
10. *Recommendation CM/Rec(2016)4 of the Committee of Ministers to member States on the protection of journalism and safety of journalists and other media actors*, od 13. aprila 2016,
11. *Delfi protiv Estonije*, presuda Evropskog suda za ljudska prava, od 16. juna 2015,
12. *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Mađarske*, presuda Evropskog suda za ljudska prava, od 2. februara 2016,
13. *Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González*, presuda Suda pravde C-131/12 od 13. maja 2014,
14. <http://blogs.lse.ac.uk/mediapolicyproject/2016/02/19/delfi-revisited-the-mte-index-hu-v-hungary-case/>
15. <https://www.law.kuleuven.be/citip/blog/delfi-revisited-the-mte-index-hu-v-hungary-case/>,
16. <http://kluwercopyrightblog.com/2016/03/05/mte-v-hungary-new-ecthr-judgment-on-intermediary-liability-and-freedom-of-expression/>